

УДК 371

Л. ВОЗНЮК

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

**РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛЯ
У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті розглядаються проблеми розвитку творчого потенціалу вчителя у системі шкільної освіти. Виділено основні мотиви, які спонукають вчителя до творчої продуктивної діяльності. Порушуються проблеми вдосконалення практики управління якістю освіти в сучасній школі.

***Ключові слова:** педагогічна творчість, система шкільної освіти, управління розвитком творчого потенціалу вчителя, якість освіти, сучасна школа.*

Постановка проблеми. Сучасна шкільна освіта характеризується значними змінами в усіх сферах свого процесу. Вдосконалюються освітні стандарти, оновлюються програми, змінюються технології навчання, виховання та розвитку особистості школяра. Як ніколи, теза «Кадри вирішують усе» стає актуальною, адже тільки творчий учитель може розкрити творчий потенціал учня, тільки талановитий педагог може виховати талановитого учня. Тож одним із основних завдань адміністрації школи стає розвиток творчого потенціалу вчителя як важливого фактора якості сучасної освіти.

Розробленість проблематики. Проблема розвитку творчого потенціалу вчителя знаходить своє відображення у багатьох працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. На думку В. Сухомлинського [12], розвиток творчості вчителя певною мірою залежить від якості внутрішкільного управління, а дослідник педагогічної творчості С. Сисоєва [11] акцентує увагу на таких важливих факторах педагогічної творчості, як уміння керувати своїм творчим потенціалом, оперативно приймати рішення, розв'язувати складні педагогічні завдання. Російський вчений М. Поташник розглядає проблему управління розвитком творчості вчителя з позицій оптимізації навчального-виховного процесу школи. У дослідженнях Л. Ващенко [4], В. Пікельної [10] проблема творчості вчителя розглядається у контексті змін функціонального складу менеджерів шкільної освіти. Разом із тим, оновлення шкільної освіти, забезпечення її якості на рівні європейських та світових стандартів актуалізує подальше дослідження розвитку творчості вчителя.

Основна мета статті: визначити шляхи удосконалення розвитку творчого потенціалу вчителя у системі шкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Оскільки розвиток творчого потенціалу вчителя пов'язаний з управлінням такою діяльністю, виникає необхідність у трактуванні основних понять. Аналіз наукових джерел свідчить, що поняття «творчість» розглядається вченими як продуктивна людська діяльність, що здатна народжувати якісні, нові матеріальні і духовні цінності [4, 5, 6, 8]. Отже, творчий процес – це така діяльність людини, що пов'язана з напруженням усіх психічних і фізичних сил щодо створення нових матеріальних і духовних цінностей. Поняття «креативність» – новітній термін, походить від латинського *creation* – створення. Більшість учених ці поняття ототожують. Разом з тим, є думка, що терміном «креативний» позначається творчість, яка не тільки висуває нові ідеї, але й доводить їх до конкретного практичного результату. А слово «творчий» залишається зі своїм вихідним значенням, що не розрізняє діяльність результативну й, навпаки, безрезультатну.

Для належної організації управління розвитком творчого потенціалу вчителя необхідно розуміти сутність даного процесу, який складається із поняттєвої бази, управлінського інструментарію, відповідних умов. Спробуємо розглянути поняття

«педагогічна творчість». Ключовим у цьому понятті є творчий аспект, який базується на феномені творчості як оригінальної, нестандартної діяльності. У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «педагогічна творчість» трактується як пошук учителем нових способів розв'язків у постановці нових завдань (Л. Рувинський), як безперервне зростання загальної і професійної культур учителя (Р. Скульський), як здатність до самореалізації вчителя (С. Сисоева). Інші дослідники визначають педагогічну творчість як оригінальний і високоефективний підхід до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання. Отже, щоб стати «креативним» учителем, треба мати високий творчий потенціал, що насамперед характеризується нестандартною діяльністю, відхиленням від традиційного мислення і забезпеченням продуктивної педагогічної діяльності.

Сучасні дослідники до особливостей креативної особистості відносять:

- Використання власного потенціалу не тільки у розв'язанні інтелектуальних, а й життєвих проблем.

- Творче ставлення до життя.
- Конструктивізм у діяльності.
- Самоактуалізацію.
- Розвинене почуття гумору.

Українські вчені-практики ХХ століття Євген Березняк та Василь Сухомлинський вважали, що формування творчого потенціалу вчителя, становлення «вчителя-новатора, вчителя високого професіоналізму» значною мірою залежить від суб'єктів внутрішкільного управління та від тих умов, у яких здійснює свою педагогічну діяльність учитель. При цьому, на думку вчених, важливого значення набуває не тільки внутрішкільне ресурсне забезпечення, а й соціально-психологічний та організаційно-управлінський супровід розвитку творчості вчителя. Така думка значно вплинула на створення нових моделей внутрішкільного середовища, інноваційних моделей розвитку освітнього простору сучасної школи, у яких якість внутрішкільного середовища розглядається як важлива умова розвитку творчості вчителя.

Прихильник демократичних засад у управлінні школою, Є. Березняк пропонує для розвитку творчого потенціалу вчителя максимально розширити його права у виборі форм і методів навчання і виховання, звернути увагу на розвиток його особистих здібностей та ініціатив [3, с.12]. Успіх у цій справі, як наголошує вчений, досягається високим авторитетом директора школи, його доброю вірою в учителя, повагою до його особистості [3, с.8]. Такі погляди вченого-практика заклали підґрунтя гуманістичного підходу до внутрішкільного управління, визначили пріоритети сучасної концепції управління школою та вплинули на формування професійних компетентностей сучасних лідерів освіти.

Однією з важливих якостей лідера шкільної освіти є його людинознавча компетентність, яка реалізується через відкритість та партнерство у стосунках, конструктивізм, наявність умінь налагоджувати зв'язки.

Характерною ознакою такої компетентності є демократичний стиль управління, що характеризується демократичними принципами в керівництві школою. Стиль визначає рівень культури управлінської діяльності, цілеспрямованість управлінських дій, впливає на прийняття управлінського рішення і служить важливим показником людинознавчої компетентності менеджера освіти. До суттєвих складових лідерства вчені відносять такі вміння, як ефективне спілкування, мотивацію, здатність створювати команду, навчатися та саморозвиватися, підтримувати творчість та ініціативи, забезпечувати можливість особистісного та кар'єрного зростання членів педагогічного колективу.

Особливу роль у реалізації людинознавчої компетентності керівника відіграє функція мотивації, що характеризується стимулюванням розвитку вчителя. На посилення ролі функцій мотивації та стимулювання в сучасній школі звертає увагу російський дослідник внутрішкільного управління Ю. Конаржевський. Вчений вважає, що надання внутрішкільному менеджменту координаційного та мотива-

ційного характеру стає основою для посилення його розвивальних можливостей [7, с.121], а докорінна зміна функціонального складу, на думку Конаржевського, формує «нову філософію школи», яка полягає у зміні поглядів на свою роль та місце у процесі управління. Керівник має бути «соціальним архітектором», який об'єднує волю окремих учителів у єдину педагогічну волю колективу [7, с.121-122]. Цю думку підтримують і вітчизняні дослідники (В. Пікельна [10], Є. Хриков [13]), виділяючи функцію мотивації як одну з провідних у системі внутрішкільного управління.

Аналіз теоретичних джерел та педагогічної практики дозволяє виділити основні мотиви, які спонукають учителя до творчої продуктивної діяльності: задоволення потреб у особистісному та професійному зростанні, причетність до прийняття важливих управлінських рішень, надання свободи вибору форм та методів навчально-виховної діяльності. Не менш важливою для керівника стає діагностика потенційних можливостей учителя та основних мотивів його професійного зростання (потреба у самореалізації, підвищення зарплати тощо). Отже, організаційно-управлінський супровід розвитку творчого потенціалу вчителя є одним із основних.

Така думка знаходить своє підтвердження і у працях Є. Березняка, вітчизняного вченого-практика ХХ століття, який тривалий час займався управлінською діяльністю у сфері шкільної освіти. Насамперед, йдеться про організацію науково-методичної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. Вчений вважає, що від спрямування зусиль на систематичне підвищення фахового рівня та педагогічної майстерності вчителя залежить рівень виховання інтересу до педагогічної діяльності, а значить, і до творчої діяльності. При цьому Євген Степанович вказує на важливість діагностичного аспекту в організації науково-методичної роботи, зокрема вивчення потенційних можливостей вчителя. «Знаючи потенційні можливості кожного вчителя, – зауважує вчений, – вони (керівники) можуть рекомендувати його участь у роботі того чи іншого семінару, конференції, проходження курсової перепідготовки» [3, с.8]. Таке розуміння керівництва розвитком учителя, на нашу думку, вказує на особистісно-зорієнтований підхід до управління педагогічним колективом, який є сьогодні одним із провідних у системі шкільного менеджменту.

Важливе значення у розвитку мотивації вчителя до творчої діяльності, на думку багатьох учених, має оцінка його роботи. З цієї точки зору слід зауважити, що оцінка стимулюватиме вчителя, якщо вона достатньо аргументована, тактовна і виносить-ся з урахуванням можливостей кожного педагога. При цьому необхідно наголосити, що така оцінка не повинна носити тільки суб'єктивний характер, а має враховувати думки й інших суб'єктів внутрішкільного управління. Така практика, на думку вчених, стимулює діяльність учителя, заохочує його до творчої праці, сприяє згуртуванню колективу. «Оцінка роботи вчителя, – зазначає Є. Березняк, – не самоціль, вона має бути засобом, який стимулює його діяльність» [3, с.14]. Порівнюючи працю вчителя із працею митця, яка «сповнена пошуками, піднесеннями, а інколи і невдачами», Євген Степанович відзначає важливість прийомів об'єктивного аналізу в системі управління педагогічним колективом.

Аналіз наукової літератури свідчить, що основними напрямками діяльності у розвитку творчого потенціалу вчителя є забезпечення сприятливих умов для розвитку інноваційного потенціалу як кожного вчителя зокрема, так і педагогічного колективу в цілому, розвиток системи мотивацій до інноваційної діяльності (створення ситуації успіху, підтримка ініціатив учителя; свобода дій, вільний вибір форм і методів навчально-виховного процесу), запровадження ефективної системи випереджального навчання педагогічних працівників, оптимізація процесів самоосвіти вчителя. Сюди ж можна віднести розширення сфери контактів між учасниками педагогічного процесу, вдосконалення системи внутрішкільної науково-методичної роботи та залучення вчителя до науково-дослідної, пошукової діяльності. Важливого значення при цьому набуває діагностика творчого потенціалу вчителя, можливостей його особистісного розвитку.

Виходячи із вищезазначеного, можна зробити **висновок**, що розвиток творчого потенціалу вчителя є важливим об'єктом внутрішкільного управління і вимагає значної уваги з боку адміністрації школи. Адже позитивні зміни у сучасній школі можливі лише за наявності творчого, цілеспрямованого вчителя, готового виховувати інноваційну особистість.

Список використаних джерел

1. Березняк Є.С. Реалізація принципу демократизації в управлінській діяльності директора школи / Є.С. Березняк. – ІСДО, 1996. – 64 с.
2. Березняк Є. Завдання педагога – навчити дітей бути людьми на землі / Є.С. Березняк // Освіта України. – 2000. – №6 – С. 10.
3. Березняк Є. Директор школи і вчитель: етика взаємин / Є. Березняк // Освіта України, 2000. – №12 – 13. – С.6.
4. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: Монографія / Л.М. Ващенко. – К.: Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. – 380 с.
5. Геращенко И. Г. Педагогическое творчество и формализм / И. Г. Геращенко // Школа. – 2000. – № 1. – С. 2–5.
6. Зязюн І. А. Безсвідома і творча інтуїція / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – К., 2003. – 135 с.
7. Конаржевский Ю.А. Менеджмент и внутришкольное управление / Ю.А. Конаржевский. – М.: Образовательный центр «Педагогический поиск», 1999. – 224 с.
8. Максим'юк С. П. Педагогіка : курс лекцій / С. П. Максим'юк. – К., 2000. – С. 199.
9. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / ред. кол. О. Мороз, Н. Гузій [та ін.]. – К. : НПУ, 2006. – Вип. 5 (15). – С. 27–33.
10. Пікельна В.С. Управління школою. У 2 ч. / В.С. Пікельна. – Х.: Видав. гр. «Основа», 2004. – Ч. 1. – 112 с. – (Серія «Бібліотека журналу «Управління школою»); Вип. 6 (18).
11. Сисоева С.О. Педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки / С.О. Сисоева // Педагогіка і психологія. – 2000. – №2 – С.161–172.
12. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 284 с.
13. Хрыков Е. Теоретические основы внутришкольного управления / Е. Хрыков. – Луганск: Аль-ма матер, 1999. – 118 с.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2012.

Вознюк Л.

Днепропетровский областной институт последипломного педагогического образования, Украина

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧИТЕЛЯ В СИСТЕМЕ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматриваются проблемы развития творческого потенциала учителя в системе школьного образования. Обозначены основные мотивы, которые побуждают учителя к творческой продуктивной деятельности. Поднимаются вопросы усовершенствования практики управления качеством образования в современной школе.

Ключевые слова: творчество учителя, система школьного образования, управление развитием творческого потенциала учителя, качество образования, современная школа.

Voznuk L.

Dnipropetrovsk regional post graduate of pedagogical education, Ukraine

THE DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF TEACHER IN THE SYSTEM OF SCHOOL EDUCATION

The article considers the problems of development of creative potential of teacher in the system of school education. The questions of the improvement of practice management of quality of education. The questions of the improvement of practice management of quality of education in contemporary school.

Keywords: creative of teacher, system of school education, management development of creative potential of teacher, quality of education, contemporary school.